ระบบเงินไหลเวียนประจำวันกับภาระจากอัตราแลกเปลี่ยน

*สรรพงศ์ ลิมป์ธำรงกุล

เนื่องจากระบบ Daily Cash Flow เป็นการประมาณกระแสเงินสดที่คาดว่าจะเกิดขึ้นรายวัน กับการบริหารเงินสดที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนโดยตรงจากการประมาณการกระแสเงินสดกับรายการที่เกิดขึ้นที่วัดจากระบบ Daily Cash Flow จะวัดได้จากเพียงประมาณกระแสเงินสดจ่ายค่าวัตถุดิบต่างประเทศกับประมาณการค่าซื้อวัตถุดิบ โดยผลต่างที่เกิดขึ้นจะเกิดได้นั้นมีอยู่ 3 ส่วน คือ

1. ผลต่างอันเกิดจากการประมาณการค่าซื้อวัตถุดิบกับการซื้อวัตถุดิบจริงที่เกิดขึ้น ค่าผลต่างหรือความแปรปรวน (Difference or Variance) ที่เกิดจะบ่งบอกถึงประสิทธิภาพการจัดการด้านนโยบาย (Efficiency of Policy management) ซึ่งวัดได้ในรูปผลต่างจากปริมาณและราคา

2. ผลต่างอันเกิดจากการประมาณอัตราแลกเปลี่ยนสำหรับค่าซื้อวัตถุดิบ กับอัตราแลกเปลี่ยนที่ใช้ในการบันทึกรายการ ณ วันเกิดรายการจริง ค่าผลแตกต่างนี้เป็นส่วนหนึ่งของผลต่างด้านราคาที่ซื้อ ซึ่งหากวัดในรูปของ US Dollar อย่างเดียวถือว่าเป็นผลต่างจากราคาวัตถุดิบเบื้องต้น (Gross Price Variance) แต่ถ้าวัดในรูป Baht term จะเป็น Total Price Variance ซึ่งเป็นผลต่างที่ประกอบด้วย US Price per unit and Exchange rate

3. ผลต่างของ Daily Cash Flow ระหว่างการจ่ายจริง และจากการประมาณการกระแสเงินสดจ่ายในอนาคตของเหตุการณ์ ที่เกิดแล้วในการจัดซื้อวัตถุดิบจากต่างประเทศ ผลแตกต่างนี้เป็นเรื่องของ Currency Risk โดยแท้จริงและเป็นส่วนแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนที่จะกระทบกับผลการดำเนินงานหรืองบกำไรขาดทุนของกิจการซื้อ ในแง่ของการบัญชีการเงิน (Financial Accounting) จะรับรู้เข้าในระหว่างงวดถือเป็นกำไรหรือขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน ส่วนในด้านการบัญชีบริหาร หรือบัญชีต้นทุน (Managerial or Cost Accounting) ถือเป็นต้นทุนของวัตถุดิบที่ผู้บริหารใช้เป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจในด้านการบริหารต้นทุนเชิงกลยุทธ (Strategic Cost Management)

ผลแตกต่างทั้ง 3 ด้าน ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นส่วนที่เกิดขึ้นจากส่วนงานทางด้านฝ่ายจัดซื้อและเจ้าหนี้การค้าที่เกี่ยวกับรายการต่างประเทศ ผลแตกต่างในข้อ 1 และ ข้อ 2 เป็นผลเนื่องจากเรื่องของประสิทธิภาพด้านการจัดการอธิบายได้ดังนี้

---

* อาจารย์ประจำคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและวิเคราะห์หลักทรัพย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : บช.ม. (บัญชีการเงิน) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ก. การจัดซื้อที่สูงหรือต่ำกว่าประมาณการในด้านปริมาณ แสดงถึงการคาดการณ์ด้านตลาดหรือผลผลิตจากการผลิตที่ไม่ถูกต้อง ซื้ออาจเป็นผลเนื่องจากฝ่ายการผลิตหรือฝ่ายการตลาดกำหนดนโยบายหรือคาดการณ์ภาวะโดยรวมผิดพลาด หรือเป็นผลจากการกำหนดนโยบายหลักไม่เหมาะสมต่อภาวะเศรษฐกิจ หรือภาวะอุตสาหกรรม เช่น คาดว่ายอดขายในไตรมาสที่หนึ่งจะขายสินค้าไว้ 3 ล้านหน่วย ฝ่ายจัดซื้อและฝ่ายผลิต ต้องจัดเตรียมวัตถุดิบ ก. มีสินค้าให้เพียงพอที่จะขายในไตรมาสแรก 3 ล้านหน่วย) จำนวน 2 ล้านหน่วย ถ้ามีสินค้า (วัตถุดิบ ก.) ยกมา 0.5 ล้านหน่วย และมีนโยบายที่จะรักษาระดับวัตถุดิบไว้ขั้นต่ำ 0.8 ล้านหน่วย ฝ่ายจัดซื้อต้องจัดหาวัตถุดิบ ก. ในไตรมาสแรก 2.3 ล้านหน่วย ถ้าหากฝ่ายจัดซื้อกำหนดราคาจัดซื้อโดยประมาณไว้ที่หน่วยละ 1 ดอลลาร์สหรัฐ และขณะนั้นอัตราแลกเปลี่ยนใช้ที่ 37 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ ถ้าให้ผลแตกต่างที่เกิดจากปริมาณที่เป็นตัวแปรเพียงอย่างเดียว (ราคาซื้อ และอัตราแลกเปลี่ยนคงที่) กิจการต้องมีการจัดซื้อและจ่ายค่าวัตถุดิบในไตรมาสที่ 1 เท่ากับ 85.1 ล้านบาท ซึ่งโอกาสที่ทำให้ประมาณการแตกต่างจากการจัดซื้อที่แท้จริงจะเกิดขึ้นเมื่อ

1. ยอดขายเพิ่มหรือลด จากระดับ 3 ล้านหน่วยอย่างมาก ทำให้ต้องจัดซื้อวัตถุดิบผลิตสินค้าเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย

2. ฝ่ายผลิตเบิกใช้วัตถุดิบสูงหรือต่ำกว่าประมาณการในแผนการผลิต เมื่อเปรียบเทียบที่ระดับมาตรฐาน (ต้นทุนมาตรฐานต่อหน่วยหรือจากระดับยอดขายที่ระดับ 3 ล้านหน่วย) ซึ่งกระทบต่อการจัดซื้อแท้จริง

3. ฝ่ายจัดซื้อมีการจัดซื้อผิดจากแผนการประมาณการเอง ซึ่งอาจเกิดได้ด้านปริมาณ และราคา ซึ่งในกรณีวิเคราะห์ผลต่าง ด้านปริมาณอันเกิดจากฝ่ายจัดซื้อเอง เป็นเครื่องชี้ประสิทธิภาพในหน่วยงาน

ข. ผลแตกต่างอันเนื่องมาจากราคาที่เกิดจากราคาต่อหน่วยที่จัดซื้อและอัตราแลกเปลี่ยนที่แตกต่างจากประมาณการฝ่ายจัดซื้อและฝ่ายบริหารเงินควรต้องมีการประมาณการเกี่ยวกับต้นทุนวัตถุดิบและแนวโน้มอัตราแลกเปลี่ยนอย่างเหมาะสม หากผลที่เกิดขึ้นจริงจากการซื้อกับการประมาณการแตกต่างกันมากอย่างมีนัยสำคัญย่อมส่งผลต่อกระแสเงินสดจ่ายในอนาคต ซึ่งผลแตกต่างด้านราคานี้อาจชี้ให้เห็นถึง

1. ราคาวัตถุดิบในรูป US Dollar term แตกต่างจากประมาณการมากแสดงถึงประสิทธิภาพด้านการจัดซื้อและการติดตามภาวะแนวโน้มวัตถุดิบที่ขาดระบบที่ดี ซึ่งเป็นด้านการจัดส่วนหนึ่ง

2. ผลแตกต่างอันเนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยนที่กำหนดในประมาณการกับอัตราแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจริง เป็นผลจากการขาดข้อมูล หรือไม่มีการวิเคราะห์ข้อมูลด้านอัตราแลกเปลี่ยน เป็นตัวชี้ถึงจุดอ่อนในการบริหารความเสี่ยงจากอัตราแลกเปลี่ยน ซึ่งเป็นด้านการบริหารด้านหนึ่งเช่นกัน

ตัวอย่าง บริษัท ประมาณการจัดซื้อในเดือน มกราคม 2543 ไว้ดังนี้

	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	รวม
วัตถุดิบที่จัดซื้อ	0.60	0.80	0.90	2.30 ล้านหน่วย
ราคาจัดซื้อต่อหน่วย (U$)	1.00	1.00	1.00	1.00
รวม (ล้าน U$)	0.60	0.80	0.90	2.30 ล้านดอลลาร์
อัตราแลกเปลี่ยน	36.70	37.50	36.76	
รวมยอดที่จัดซื้อตามประมาณการ	22.02	30.00	33.08	85.10

เมื่อเกิดการจัดซื้อจริงตามตัวเลขการบัญชีเป็นดังนี้

	มกราคม	กุมภาพันธ์	มีนาคม	รวม
ปริมาณที่มีการจัดซื้อวัตถุดิบจริง	0.70	0.70	1.20	2.60
ราคาที่ซื้อต่อหน่วย (U$)	0.80	1.10	1.20	1.07
ยอดซื้อ (U$ ล้านดอลลาร์)	0.56	0.77	1.44	2.77
อัตราแลกเปลี่ยน (ณ วันที่ซื้อ)	36.00	37.20	37.80	37.27
รวมยอดซื้อวัตถุดิบ	20.16	28.64	54.43	103.23

ถ้านำผลแตกต่างเดือนกุมภาพันธ์ มาวิเคราะห์ จะได้ดังนี้

ยอดการจัดซื้อวัตถุดิบตามประมาณการ	30.00 ล้านบาท
ยอดการจัดซื้อวัตถุดิบจริงที่เกิดขึ้น	28.64 ล้านบาท
ผลแตกต่าง	1.36 ล้านบาท

*F = Favorable (น่าพึงพอใจ)

*U = Unfavorable (ไม่น่าพึงพอใจ)

วิเคราะห์ผลแตกต่าง

ผลแตกต่างเนื่องจากปริมาณ (Q)	3.72 F	
ผลแตกต่างเนื่องจากราคา (P)	(2.60) U	
ผลแตกต่างเนื่องจากอัตราแลกเปลี่ยน (FX)	0.24 F	
รวมผลต่าง	1.36 F	(น่าพึงพอใจ)

ถ้าให้ Budget = $B_0 = P_0Q_0FX_0$ (P = Price; Q = Quantity : F = FOREX)

Actual = $A_1 = P_1Q_1FX_1$

: ที่มาของการหาผลแตกต่างในแต่ละด้าน

$B_0-A_1 = Y \quad = P_0Q_0FX_0 - P_1Q_1FX_1$

$= P_0Q_0FX_0 - P_1Q_1FX_1 + P_0Q_1FX_1 - P_0Q_1FX_1$

$= P_0(Q_0FX_0 - Q_1FX_1) + (P_0 - P_1)(Q_1 FX_1)$

$= P_0(Q_0FX_0 - Q_0FX_1 + Q_0FX_1 - Q_1 FX_1) (P_0 - P_1)(Q_1 FX_1)$

$= P_0Q_0(FX_0 - FX_1) + P_0FX_1(Q_0 - Q_1) + Q_1FX_1 (P_0 - P_1)$

= ผลต่างจาก (FX) + ผลต่างจากปริมาณ (Q) + ผลต่างจากราคา (P)

แทนค่า $= (0.1)(0.8)(37.5-37.2) + (1.0)(37.2)(0.8-0.7) + (0.7)(37.2)(1.0-1.1)$

$= \quad 0.24 \quad + \quad 3.72 \quad + \quad (2.60)$

$= 1.36$

สรุปการวิเคราะห์ผลแตกต่างของฝ่ายจัดซื้อ หรือการประมาณการซื้อ

ผลแตกต่างด้านปริมาณ (Q) $= P_0FX_1(Q_0-Q_1)$

ผลแตกต่างด้าน (P) $= Q_1FX_1(P_0-P_1)$

ผลแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยน (FX) $= P_0Q_0(FX_0-FX_1)$

ผลการวิเคราะห์ทั้ง 3 ด้าน เป็นการประเมินผลของฝ่ายจัดซื้อที่ยังไม่เกิดผลจากอัตราแลกเปลี่ยน เพราะเมื่อการบันทึกรายการซื้อวัตถุดิบจริงเกิดขึ้น จะลงรายการดังนี้

เดือนกุมภาพันธ์ Dr. วัตถุดิบ 28.64 ล้านบาท

Cr. เจ้าหนี้การค้าต่างประเทศ 28.64 ล้านบาท

ส่วนรายการผลแตกต่าง (Variance Report) เป็นเพียงระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานตามแผนงบประมาณเท่านั้น ผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนจะเกิดขึ้นในการรับรู้รายการทั่วไป ดังนี้

- รายการที่เป็นค่าเงินตราต่างประเทศที่ยังมิได้ชำระเงินจะบันทึกผลแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนในงบกำไรขาดทุน แต่ผลกระทบรายการดังกล่าวนี้ จะไม่มีผลต่อกระแสเงินสดกิจการในงวดเวลาบัญชี
- รายการที่เป็นเงินตราต่างประเทศ ที่มีการชำระเงินในระหว่างงวดบัญชี ผลแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยนจะเป็นรายการที่เกิดขึ้นจริง รับรู้ในงบกำไรขาดทุน และมีผลกระทบต่อกระแสเงินสดกิจการ

หมายเหตุ : ทั้ง 2 รายการ เป็นผลกระทบจากอัตราแลกเปลี่ยนโดยปกติที่ไม่ใช่เกิดจากการลดค่าเงิน และไม่มีการนำไปบันทึกเป็นต้นทุนสินค้าหรือสินทรัพย์

จากตัวอย่างเดิม การซื้อในเดือน เครดิต 30-45 วัน โดยมีแผนการจ่ายชำระค่าสินค้า กุมภาพันธ์ สมมติว่ากิจการมีระยะเวลาการได้รับ ดังนี้ (ชำระเดือนถัดไป 50% และเดือนที่สอง 50%)

	กุมภาพันธ์	มีนาคม
ประมาณการยอดซื้อประจำเดือน (ล้านบาท)	30.00	33.08
ยอดซื้อจริง (ล้านบาท)	28.64	54.43

ประมาณการชำระเงินยอดเจ้าหนี้ต่างประเทศ (ล้าน U$)	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน
ประมาณกระแสเงินสดจ่ายจากยอดซื้อเดือนก่อน	0.30	0.40	0.45
ประมาณกระแสเงินสดจ่ายจากยอดซื้อ สองเดือนก่อน	0.20	0.30	0.40
รวมประมาณการกระแสเงินสดจ่าย (U$ m)	0.50	0.70	0.85
ประมาณการอัตราแลกเปลี่ยน (บาท/U$)	37.50	36.76	37.00
ประมาณการประแสเงินสดจ่ายค่าสินค้า (ล้านบาท)	18.75	25.73	31.45

บริษัทจะมียอดประมาณการ การจ่ายวัตถุดิบต่างประเทศ ที่เกิดจากการจัดทำประมาณการ (Cash Flow Projection) ขึ้น เมื่อเกิดยอดซื้อจริง

	กุมภาพันธ์	มีนาคม	เมษายน
ยอดซื้อวัตถุดิบจริง (ล้าน U$)	0.77	1.44	...
การชำระเงินจริง ของเดือนก่อน	0.42	0.33	0.70
การชำระเงินจริง ของสองเดือนก่อน	0.30	0.14	0.70
รวมการชำระเงิน U$ จริง	0.72	0.47	1.14
อัตราแลกเปลี่ยนจริง	37.40	38.10	37.90
รวมกระแสเงินสดจ่ายค่าวัตถุดิบ (ล้านบาท)	26.93	17.91	43.21

เมื่อนำประมาณการกระแสเงินสดจ่ายมาเปรียบเทียบกับกระแสเงินสดที่จ่ายจริงจะได้ดังนี้

	กุมภาพันธ์	มีนาคม
ประมาณกระแสเงินสดจ่ายวัตถุดิบ (ล้านบาท)	18.75	25.73
กระแสเงินสดจ่ายค่าวัตถุดิบ	26.93	17.91
ผลแตกต่างจากประมาณการ	(8.18)	7.82
	U	F

ถ้าเป็นรายการที่เป็นเงินบาทปกติ ผลแตกต่างจะมีอยู่ 2 ด้านคือ

ก. ผลแตกต่างเนื่องจากราคา = $Q_1(P_0-P_1)$

ข. ผลแตกต่างจากปริมาณ = $P_0(Q_1-Q_0)$

(เมื่อ P_0 = ราคาจากประมาณการ
P_1 = ราคาจริงที่เกิดขึ้น
Q_0 = ปริมาณซื้อตามประมาณ
Q_1 = ปริมาณซื้อจริงที่เกิดขึ้น

แต่เนื่องจากเป็นรายการที่เกี่ยวข้องกับเงินตราต่างประเทศ การวิเคราะห์ผลแตกต่าง จึงต้องมองถึงผลแตกต่างที่เกิดจากอัตราแลกเปลี่ยน ทั้งที่เกิดจากส่วนที่มาจากประมาณการ และส่วนที่เกิดเฉพาะความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนหลังจากการได้เกิดขึ้นจริง ณ วันเกิดรายการจนถึงวันชำระเงิน ถ้าพิจารณาในแผนภาพจะได้ดังนี้

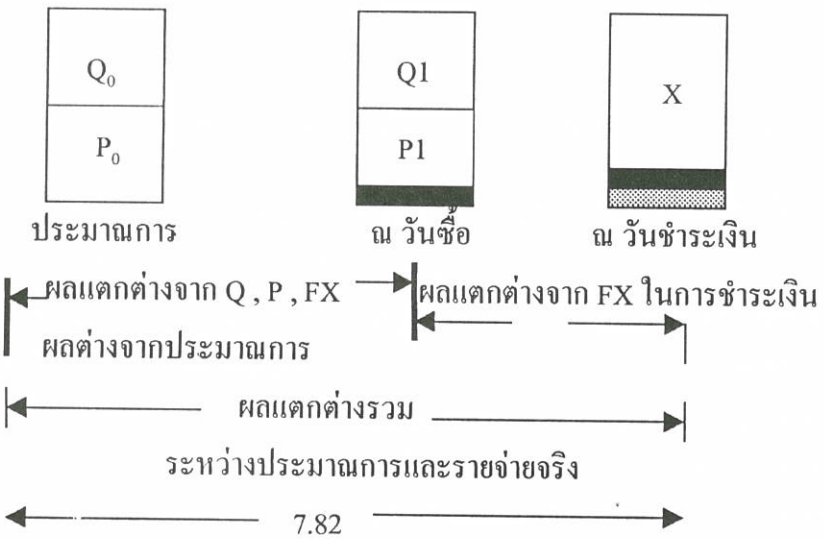

สมมุติเราวิเคราะห์ยอดแตกต่างเดือนมีนาคม จำนวน 7.82 ล้าน (จ่ายต่ำกว่าประมาณการเงินสด) เนื่องจากยอดประมาณกระแสเงินสดจ่าย 25.73 ล้านบาท มาจากส่วนของ

1. ประมาณยอดซื้อ เดือนมกราคม และกุมภาพันธ์ ; 0.6 และ 0.8 ล้านหน่วย

2. ราคาวัตถุดิบ เดือนมกราคม และกุมภาพันธ์ ; 1U$ ต่อหน่วย

3. อัตราแลกเปลี่ยน ณ ช่วงเดือนมีนาคม ที่ประมาณในช่วงต้น ; 36.76 บาทต่อดอลลาร์

แต่เมื่อจ่ายชำระจริงในเดือนมีนาคม 17.91 ล้านบาท เป็นส่วนที่มาจาก

1. ยอดซื้อจริงของวัตถุดิบเดือนมกราคม และกุมภาพันธ์ ; 0.7 และ 0.7 ล้านหน่วย

2. ราคาวัตถุดิบจริงที่ตกลงซื้อของเดือนมกราคม และกุมภาพันธ์ ; 0.8 และ 1.1 U$

3. อัตราแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจริง 38.10 บาทต่อดอลลาร์

ยอดผลแตกต่างรวม 7.82 ล้านบาท มีอยู่ 2 ส่วนหลักรวมคือ ผลแตกต่างจากประมาณการและผลแตกต่าง จากการชำระเงิน ซึ่งผลแตกต่างจำนวนหลังนี้ คือส่วนที่เกิดขึ้นและนำมาลงบันทึกรายการทางบัญชีรับรู้เป็นกำไร (ขาดทุน) จากอัตราแลกเปลี่ยน

เมื่อมีการชำระหนี้ในเดือนมีนาคมจำนวน 17.91 ล้านบาท ลงรายการดังนี้

Dr. เจ้าหนี้การค้าต่างประเทศ (0.14×36+0.33×37.2)	17.32	
ขาดทุนจากอัตราแลกเปลี่ยน	0.59	
Cr. เงินสด		17.91

(จ่ายชำระเจ้าหนี้การค้าต่างประเทศ สำหรับยอดซื้อมกราคม 0.14 ล้านหน่วยที่ 36 บาท/U$ และ 0.33 ล้านหน่วยที่ 37.2 บาท/U$)

ในด้านการชำระเงินค่าสินค้า เราจะวิเคราะห์เพียงปริมาณ (เงินU$) และราคา (อัตราแลกเปลี่ยน)

ผลต่างเนื่องจาก ราคา (FOREX) = $Q_1(P_0-P_1)$=$0.47 × (36.76-38.1) = (0.63)

ผลต่างเนื่องจาก ปริมาณ (U$) = $P_0(Q_1-Q_0)$=36.76 × (0.7-0.47) = 8.45

รวมผลแตกต่าง = 25.73-17.91 = 7.82 ล้านบาท = 7.82 ล้านบาท

ถ้านำผลต่างรวมเนื่องจาก FOREX มาพิจารณาจะได้ว่า

ผลแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยน เนื่องจากประมาณการ	= (0.04)
ผลแตกต่างจากอัตราแลกเปลี่ยน เนื่องจากการชำระเงิน	= (0.59)
รวม	= (0.63)

ดังนั้นการวิเคราะห์และการรายงาน เพื่อบริหารกระแสเงินสดกับการวิเคราะห์ผลจากอัตราแลกเปลี่ยนจะต้องแบ่งแยกให้ได้ว่า อะไรเป็นผลมาจากการประมาณการและอะไรที่เป็นผลมาจากการชำระเงิน (Transaction)

จากตัวอย่าง เดือนมีนาคม มีกระแสเงินสดจ่ายค่าวัตถุดิบ โดยรวมต่ำกว่าประมาณการ 7.82 ล้านบาท แต่ความจริงเป็นผลมาจากการประมาณการสูงเกินไป 8.45 ล้านบาท (จ่ายเกิน หรือมากกว่าประมาณการไปแล้วในเดือนกุมภาพันธ์) แต่มีผลกระทบจากค่าเงินบาทอ่อนตัว 0.63 ล้านบาท ของการประมาณการ โดยเป็นผลจากความเสี่ยงในการประมาณการเพียง 0.04/0.63 = 6.3% แต่ที่เหลือ 0.59/0.63 = 93.7% เป็นความเสี่ยงจากการเกิดรายการจริงในการชำระเงิน ◆◆